

Warszawa, 27 grudnia 2021

Dr hab. Maciej Stolarski, prof. ucz.
Wydział Psychologii
Uniwersytet Warszawski
Warszawa

**Recenzja dorobku naukowego, dydaktycznego i popularyzatorskiego
w postępowaniu habilitacyjnym dr Anety Przepiórki
w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie psychologia**

Analiza przygotowanej dokumentacji ze szczególnym uwzględnieniem autoreferatu

W przedłożonej przez habilitantkę dokumentacji znajdują się wszystkie wymagane dokumenty, w tym autoreferat oraz wykaz publikacji składających się na osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.). Habilitantka dołączyła również wykaz pozostałych osiągnięć naukowych, dydaktycznych, organizacyjnych, spis otrzymanych nagród, a także innych aktywności w obszarze naukowo-organizacyjnym.

Obok publikacji wchodzących w skład Osiągnięcia naukowego (dziesięć artykułów w czasopismach z lity JCR w tym osiem pierwszoautorskich) w dokumentacji znalazł się również opis dorobku towarzyszącego, zawierającego, obok licznych rozdziałów w monografiach oraz artykułów w języku polskim, niemal 60 (sic!) tekstów opublikowanych w czasopismach indeksowanych przez JCR.

Sylwetka Habilitantki

Dr Aneta Przepiórka ukończyła studia magisterskie na kierunku *psychologia* w Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w roku 2006, by pięć lat później, w roku 2011, uzyskać w tej samej jednostce stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie psychologii, broniąc rozprawy pt. Psychologiczne wyznaczniki realizacji celów przedsiębiorczych pod kierunkiem prof. dr. hab. Zbigniewa Zaleskiego. W tym samym roku ukończyła studia logopedyczne w Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

- Artykuł w *Journal of Research on Adolescence* [100 pkt. / IF = 3,260]
  - Przepiorka, A., & Blachnio, A. (2020). The role of Facebook intrusion, depression, and future time perspective in sleep problems among adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 30(2), 559-569.
- Artykuł w *Frontiers in Psychology* [35 pkt. MNiSW / 70 pkt. MEIN / IF = 2,990]
  - Sobol-Kwapińska, M., Jankowski, T., Przepiorka, A., Oinyshi, I., Sorokowski, P., & Zimbardo, P. (2018). What is the structure of time? A study on time perspective in the United States, Poland, and Nigeria. *Frontiers in Psychology*, 9, 2078.
- Artykuł w *Computers in Human Behavior* [40 pkt MNiSW / 140 pkt. MEIN / IF = 6,829]
  - Przepiorka, A., & Blachnio, A. (2016). Time perspective in Internet and Facebook addiction. *Computers in Human Behavior*, 60, 13-18.
- Artykuł w *Time & Society* [30 pkt MNiSW / 70 MEIN / IF = 1,809]
  - Sobol-Kwapinska, M., Przepiorka, A., & Zimbardo, P. P. (2019). The structure of time perspective: Age-related differences in Poland. *Time & Society*, 28(1), 5-32.

Według bazy Google Scholar w/w teksty były cytowane łącznie 257 razy (dane aktualne w momencie pisania niniejszej recenzji), co należy uznać za wartość znaczącą. Sumaryczny Impact Factor Osiągnięcia, obliczony przez Recenzenta w oparciu o aktualne współczynniki IF, wynosi **34,807** (obliczone w oparciu o IF z roku 2020).

Od strony formalno-ilościowej dorobek Habilitantki prezentuje się imponująco. Nie znajdziemy tu co prawda prac publikowanych w czasopismach, które moglibyśmy zaliczyć do światowej czołówki w obszarze nauk społecznych (tzw. *top-tier journals*), tym niemniej wszystkie periodyki, na łamach których zdecydowała się opublikować swoje badania, są rozpoznawalne, a publikowane w nich prace nierzadko znajdują oddźwięk w światowym dyskursie naukowym (o czym świadczy choćby fakt, iż wszystkie posiadają $IF > 1,0$). I choć np. czasopisma z serii *Frontiers* bywają niekiedy krytykowane za zbyt niskie kryteria „wejścia”, to już *Personality and Individual Differences* czy *Journal of Happiness Studies* należą do periodyków o wysokim *rejection rate*, a publikację na ich łamach można uznawać za sukces naukowy.

Pod względem liczby składających się nań tekstów (10) Osiągnięcie Habilitantki wyróżnia się *in plus* spośród większości znanych Recenzentowi dorobków habilitacyjnych. Zdecydowanie jest to liczba, która należy uznać za wystarczającą. Warto w tym miejscu zwrócić szczególną uwagę na fakt, iż choć wszystkie teksty włączone do Osiągnięcia to prace zespołowe, to Habilitantka była pierwszą autorką aż ośmiu z nich, zaś jej deklarowany wkład

perspektywę czasową. Stwierdzenie to jest jednak fałszywe – u lwiej części populacji trudno przecież wyróżnić jeden dominujący wymiar perspektyw czasowych.

Pierwszym wątkiem badawczym, uwypuklonym przez Habilitantkę w Autoreferacie, była analiza struktury perspektyw czasowych. Na szczególną uwagę zasługuje w mojej opinii wynik analiz przeprowadzonych w artykule opublikowanym na łamach *Time & Society* (Sobol-Kwapińska, Przepiórka i Zimbardo, 2016), w którym Habilitantka wraz ze współautorami, wykazała m.in. zmienność w zakresie struktury czynnikowej perspektyw czasowych w różnych grupach wiekowych, oraz interpretacja tych różnic w odniesieniu do modeli rozwojowych (Erikson, Carstensen). Rezultaty te, dostarczając danych dotyczących przemian rozwojowych w postrzeganiu horyzontów temporalnych, uwypuklają jednocześnie konieczność ostrożności w wykorzystywaniu oryginalnej, pięcioczynnikowej wersji kwestionariusza ZTPI w grupach innych niż młodzi dorośli (która to grupa stanowiła w oryginalnych pracach Zimbardo i Boyda (1999) źródło prób konstrukcyjnych i walidacyjnych).

Istotne praktycznie było opracowanie przez Habilitantkę skróconej, polskiej wersji kwestionariusza ZTPI. Narzędzie to, opublikowane w czasopiśmie *Personality and Individual Differences* (Przepiórka i in., 2016), pozwala polskim badaczom na prowadzenie studiów empirycznych nad perspektywami czasowymi, bez konieczności wykorzystywania pełnej wersji skali ZTPI, którą, jak już wspomniałem powyżej, cechuje szereg mankamentów. Większości z nich udało się Habilitantce uniknąć w zrewidowanej wersji narzędzia. W mojej ocenie szkoda jednak, iż dr Przepiórka nie poszła o krok dalej i nie podjęła próby uzupełnienia nowej skali – po „utracie” wymiaru terażniejszości-fatalistycznej mam jeszcze silniejsze niż w przypadku oryginalnej wersji ZTPI wrażenie pewnej asymetrii: w wersji proponowanej przez Habilitantkę mamy dwa wymiary przeszłościowe o zróżnicowanej walencji, oraz po jednej skali terażniejszej (hedonistyczna) i przyszłości (o wyraźnie pozytywnym, adaptacyjnym zabarwieniu). Wydaje się, iż podobnie jak w przypadku innej skali używanej przez badaczy temporalności, autorstwa Worrella i Mello, warto byłoby się zastanowić nad uzupełnieniem modelu ZTPI o skalę przyszłościowo-negatywną (opartą np. na pozycjach ze skali Lęku o Przyszłość Z. Zaleskiego, lub skali Future-Negative zaproponowanej przez badaczy ze Szwecji (Carrelli i in., 2012)). Oczywiście tematyka ta wykracza poza ramy rzeczoności artykułu Habilitantki, ale szkoda, że dr Przepiórka nie podjęła takiej próby w ramach kolejnego programu badawczego. Na docenienie zasługuje natomiast wykorzystanie w analizach procedury MTMM, które po pierwsze stanowi dowód

Ostatni tekst z grupy prac skoncentrowanych wokół zagadnienia struktury perspektyw czasowych (Przepiórka, Jankowski i Sobol, 2020), opublikowana w *European Journal of Psychological Assessment*, stanowi wyjście poza paradygmat zaproponowany przez Zimbardo i Boyda. Autorzy dokonują w nim pogłębionej analizy struktury przyszłościowej perspektywy czasowej w ujęciu teorii socjoemocjonalnej selektywności, wskazując na trójczynnikowy charakter tego wymiaru w próbie polskiej oraz predykcyjną trafność dodaną (*incremental validity*) w odniesieniu do trzech komponentów dobrostanu (satysfakcja z życia, pozytywny i negatywny afekt) przy kontroli innych wymiarów z uniwersum psychologii temporalnej (perspektywy czasowe mierzone ZTPI, skala Carpe Diem, Skala Negatywnej Przyszłości, Skala Teraźniejszości Eudajmonistycznej). Choć bez wątplenia praca dowodzi, że warto uwzględnić złożoność horyzontu przyszłościowego w studiach nad afektywnymi konsekwencjami perspektyw czasowych, problematyczna wydaje się interpretacja wyniku wskazującego na trafność dodaną skali Koncentracji na Życiu w odniesieniu do negatywnego afektu, w sytuacji gdy kierunek tej zależności jest przeciwny do oczekiwanego. Inne aspekty tej pracy pozostają jednak w mojej ocenie bez zarzutu, zaś jej wartość dodana wiąże się z wprowadzeniem na grunt polskich badań nowego narzędzia, powszechnie już wykorzystywanego na świecie i stanowiącego podstawę do ważnych badań nad kluczowymi w kontekście psychologii czasu zjawiskami (vide badania zespołu Laury Carstensen).

Reasumując moje uwagi dotyczące tej części dorobku Habilitantki, chciałbym docenić ich syntezę w odniesieniu do teorii rozwoju człowieka w biegu życia. Jednocześnie szkoda, że tego rodzaju rozważania są jedynie częścią autoreferatu, nie zaś przedmiotem osobnej publikacji. Wydaje się, iż artykuł teoretyczny, w którym Habilitantka zmierzyłaby się z tym zagadnieniem w sposób pogłębiony, mógłby stanowić swoiste ukoronowanie jej dociekań badawczych w tym obszarze. Zdecydowanie zachęcam Habilitantkę do podjęcia próby napisania tego rodzaju tekstu w przyszłości.

Drugim zasadniczym wątkiem stanowiącym niejako rdzeń Osiągnięcia habilitacyjnego dr Przepiórki były studia nad rolą perspektywy czasowej w psychospołecznej adaptacji człowieka. Tematyka ta, jako główny wątek również mojego dorobku habilitacyjnego, jest mi bliska, dlatego lektura prac z tego wątku (nie ukrywam, że niektóre z nich znałem już wcześniej) była dla mnie szczególnie interesująca.

W pierwszym tekście, opublikowanym na łamach *Journal of Happiness Studies* (Przepiórka i in., 2020), Habilitantka podjęła próbę odpowiedzi na pytanie o rolę perspektyw czasowych w wyjaśnianiu orientacji pozytywnej, ponownie osadzając swoje dociekania

dodatkowych powodów do doświadczania wdzięczności. Problem ten zidentyfikowaliśmy z Bożeną Burzyńską, dokonując analizy koncepcyjnej zależności pomiędzy wymiarami perspektywy czasowej a „wzmacniaczami dobrostanu (*well-being boosters*)”, wśród których znalazła się również wdzięczność (por. Burzyska i Stolarski, 2020). Wskazujemy tam, iż możliwe są tutaj rozmaite możliwości wzajemnego oddziaływania rzeczonych konstruktów: 1) perspektywy czasowe (zwłaszcza przeszłość-pozytywna) mogą wpływać na wdzięczność, 2) wdzięczność może zwiększać nasilenie perspektyw czasowych, 3) może następować swoiste sprzężenie zwrotne, oraz 4) możliwe są wzmacniające lub tonizujące efekty interakcyjne pomiędzy tymi konstruktami w wyjaśnianiu dobrostanu. Do zweryfikowania, który z w/w modeli zależności jest prawdziwy niezbędne są jednak badania podłużne. Szkoda, że Habilitantka nie pokusiła się o przeprowadzenie takiego badania – jego wyniki mogłyby bowiem znacząco wzmocnić argumentację zaproponowaną w omawianej tu pracy.

W innej pracy, opublikowanej na łamach *Personality and Individual Differences*, Autorki (Przepiórka i Sobol-Kwapińska, 2018) podjęły próbę analizy moderującej roli religijności wewnętrznej i zewnętrznej w zależności pomiędzy „negatywnymi” wymiarami perspektyw czasowych (przeszłość-negatywna, terażniejszość-fatalistyczna) a poziomem satysfakcji z życia. Okazało się, że ów związek słabnie aż do nieistotnego wraz ze wzrostem religijności zewnętrznej. Autorki interpretują ów wynik w kontekście potencjalnej buforowej roli sieci społecznych, których dostarcza religijność zewnętrzna i/lub mechanizmów obronnych. W mojej ocenie w interpretacji tych wyników należałoby jednak zachować daleko idącą ostrożność. Po pierwsze ze względu na zaskakująco niskie współczynniki korelacji pomiędzy analizowanymi wymiarami perspektywy czasowej a satysfakcją z życia (odpowiednio -0,15 i -0,05). W innych znanych mi badaniach (choćby własnych – np. Stolarski i Matthews, 2016, ale nie tylko – zob. np. wspomnianą już wyżej pracę Zhanga (2020), gdzie analogiczne korelacje wyniosły odpowiednio -0,55 i -0,30) zależności te były kilkakrotnie wyższe, co wskazywałoby albo na niską rzetelność albo wysoką specyficzność zebranych przez Autorki danych. Co ciekawe, religijność zewnętrzna była w raportowanym badaniu silniej powiązana zarówno z obydwoma miarami perspektyw czasowych (0,22 i 0,32) jak i satysfakcją z życia (0,17). Jeśli mamy do czynienia z tego rodzaju istotną zależnością pomiędzy predyktorem a moderatorem, wówczas interpretacja efektu moderacji może być problematyczna – nie do końca bowiem wiadomo, czy odzwierciedla ona faktyczny efekt

zdecydowała się na poszerzenie swoich badań o studia prowadzone w ramach schematów eksperymentalnych i/lub podłużnych. Co prawda sygnalizuje ona fakt prowadzenia takich badań obecnie, jednak wydaje się, iż uwzględnienie choć jednego lub dwóch tego rodzaju studiów w ramach recenzowanego Osiągnięcia habilitacyjnego mogłoby znacznie wzmocnić „siłę” i wiarygodność omówionych w autoreferacie wyników. We wcześniejszej części niniejszej recenzji wspominałem o afektywnym „naładowaniu” poszczególnych wymiarów perspektywy czasowej. Wydaje mi się, że wiele z uzyskanych przez Habilitantkę wyników może (przynajmniej w części) wynikać nie tyle z temporalnego, co z emocjonalnego komponentu perspektyw czasowych, a zatem być nie tyle przejawem koncentracji na horyzontach czasowych, ile indywidualnych dyspozycji do odczuwania emocji pozytywnych i negatywnych. Dotyczy to zwłaszcza grupy badań nad rolą perspektyw czasowych w kontekście subiektywnego dobrostanu. Zastosowanie „mocniejszych” schematów badawczych, a zwłaszcza metody eksperymentalnej, umożliwiłoby przynajmniej częściowe oczyszczenie wyników i wniosków z owej emocjonalnej „mgły”. Uwaga ta nie ma jednak na celu deprecjonowania osiągnięć badawczych Habilitantki, które oceniam jednoznacznie wysoko. W równym stopniu dotyczy ona znacznej części moich własnych dociekań empirycznych. Jednak ograniczenie się w analizie do korelacyjnego schematu analiz uznaję za słabszy element owego bezsprzecznie silnego i ważnego dorobku badawczego.

W recenzowanych pracach zabrakło mi również syntezy koncepcyjnej – od badaczki aspirującej do miana samodzielnego pracownika naukowego oczekiwałbym podsumowania swoich dociekań badawczych w ramach artykułu teoretycznego, być może w postaci zarysu autorskiego modelu koncepcyjnego. Pewne znamiona takiego podsumowania można znaleźć w autoreferacie, w tym zwłaszcza w pierwszej jego części dotyczącej struktury perspektyw czasowych oraz dynamiki zmian owej struktury z wiekiem. Analogicznego podsumowania, być może po zakończeniu trwających jeszcze pracy badawczych, warto byłoby dokonać w odniesieniu do problematyki znaczenia perspektyw czasowych w kontekście psychologii Internetu. W końcowej części autoreferatu znajdziemy także „wielowymiarowy model znaczenia perspektywy czasowej w osiąganiu psychospołecznej adaptacji”. Model ten jednak cechuje bardzo wysoki poziom ogólności (odzwierciadlający bogactwo zainteresowań badawczych Habilitantki), przez co trudno określić go mianem syntetycznego czy pozwalającego na formułowanie dalszych hipotez badawczych. Stanowi on swoistą „temporalną sieć nomologiczną” psychospołecznej adaptacji, porządkującą analizowany

zakresie studiów nad prokrastynacją mógłby sam w sobie posłużyć jako solidna baza pod kolejne osiągnięcia habilitacyjne. Na pierwszy plan pod względem ilościowym (tj. liczby cytowań, które stanowią dość trafny wskaźnik wpływu prac badawczych danego badacza na dyskurs naukowy) wysuwają się z kolei prace badawcze nad uwarunkowaniami korzystania z / uzależnieniem od Facebooka; łącznie teksty te były cytowane przeszło 1500 razy; należy jednak zwrócić uwagę na fakt, iż pierwszą autorką większości spośród tych tekstów była Agata Błachnio, choć wkład Habilitantki w większość wydaje się również bardzo istotny. W tym miejscu warto podkreślić, iż Habilitantka (o czym być może sama nie wie) znalazła się w tegorocznym zestawieniu 2% najbardziej wpływowych badaczy na świecie w poprzedzającym roku (2020), przygotowywanym przez Uniwersytet Stanforda i wydawnictwo Elsevier.

Wart podkreślenia jest bez wątpienia również fakt kierowania przez habilitantkę dwoma grantami NCN – SONATA i OPUS, a także udział w roli wykonawcy projektach finansowanych przez NCBiR oraz EFS. Kierowanie dwoma „dorosłymi” (tj. dedykowanymi naukowcom po doktoracie) projektami badawczymi w obszarze badań podstawowych, a także udział w dwóch innych projektach o charakterze zdecydowanie bardziej aplikacyjnym, stanowią wartościowe źródło doświadczeń badawczych habilitantki.

Podsumowując, dorobek towarzyszący Habilitantki stanowi świadectwo rozległych zainteresowań naukowych i umiejętności współpracy naukowej z innymi badaczami. Na szczególną uwagę zasługują również najnowsze prace, nie ujęte w większości we wniosku, ale stanowiące świadectwo dalszej akceleracji dynamiki pracy naukowej Habilitantki w ostatnim czasie. Wskaźniki bibliometryczne, tak jak już podkreślałem, są już teraz imponujące (niemal 800 cytowań w samym tylko roku 2021), ale wydaje się, iż dr Przepiórka bynajmniej nie zamierza na tym poprzestać (o czym świadczy krzywa przyrostu cytowań w ostatnich latach). Dane te bez wątpienia stanowią dobry prognostyk dla dalszego rozwoju kariery naukowej Habilitantki.

Charakterystyka dorobku popularyzatorskiego i dydaktycznego, współpracy międzynarodowej oraz innych osiągnięć Habilitantki

Imponująco prezentuje się liczba wystąpień konferencyjnych, których Habilitantka zgromadziła w swoim dorobku przeszło 100, w tym ponad 60 na konferencjach międzynarodowych. Wielokrotnie była członkiem komitetów naukowych znakomitych

o zasięgu światowym oraz w procesie oceny wniosków grantowych najważniejszego polskiego źródła finansowania badań naukowych, jakim jest NCN, świadczy o docenianiu kompetencji Habilitantki przez gremia krajowe i międzynarodowe. Jest również Redaktorem prowadzącym Roczników Psychologicznych, a także członkinią *Editorial Board* w *International Journal od Applied Psychology*.

Reasumując, w mojej opinii dr Przepiórka jest zdecydowanie wyróżniającą się badaczką o szerokich zainteresowaniach naukowych. Jej dorobek pod względem ilościowym przewyższa zdecydowaną większość znanych mi polskich naukowców, również tych posiadających znacznie dłuższy staż pracy badawczej. Jednocześnie wiele z opublikowanych przez nią prac cechuje wysoka oryginalność, a ich wkład w rozwój dyscypliny należy uznać za istotny. Jej artykuły były wielokrotnie cytowane przez licznych badaczy z całego świata; jak już zresztą zaznaczyłem, pod względem liczby cytowań Habilitantka znajduje się zdecydowanie w czołówce polskich naukowców – nie tylko w odniesieniu do dyscypliny psychologia, ale również do całej grupy nauk społecznych i humanistycznych. Pewnym mankamentem jej dorobku jest, jak myślę, brak wyraźnej i dookreślonej syntezy teoretycznej oraz opieranie się w głównej mierze na wynikach badań poprzecznych i analizach prowadzonych w modelu korelacyjno-regresyjnym. W przyszłości wartością dodaną do tego jakże rozległego i bogatego dorobku mogłaby być próba replikacji części uzyskanych wyników z wykorzystaniem metod eksperymentalnych i/lub badań podłużnych.

KONKLUZJA

Uwzględniając kryteria zawarte w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w odniesieniu do obszaru nauk społecznych, moja ocena zarówno samego osiągnięcia naukowego, jak i aktywności naukowo-badawczej i dydaktycznej habilitantki jest pozytywna. Na podstawie dokumentacji przedłożonej mi przez Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego stwierdzam, że zostały spełnione kryteria określone w artykule 16. Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym z dn. 14 marca 2003 roku (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311) i popieram wniosek o dopuszczenie Habilitantki do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

